

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

Україна, 61002, Харків, вул. Пушкінська 49, тел. (057) 700-65-81, e-mail officemanager@apmu.rol.net.ua, ivpz@apnu.rol.net.ua,

**НАУКОВО-ПРАВОВОВИЙ ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК
щодо нормативної відповідності здійснення виробниками експорту
електричної енергії без проведення електронних аукціонів вимогам
національного законодавства України**

місто Харків

18 серпня 2022 року

I. Предмет науково-правового експертного дослідження

До Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України звернулася Голова Громадської спілки «Енергетичний союз» Тагієва Ольга Олександрівна із заявою про надання науково-правового експертного висновку щодо відповідності здійснення виробниками експорту електричної енергії без проведення електронних аукціонів вимогам національного законодавства України.

Відповідно до листа № 51 від 05 серпня 2022 року на дослідження поставлене таке питання:

Чи відповідає вимогам чинного законодавства України здійснення виробниками експорту електричної енергії без проведення електронних аукціонів, передбачених пунктом 6 частини другої статті 66 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII та постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 499 «Про затвердження Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами та Порядку відбору організаторів електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами»?

II. Юридичні підстави для проведення науково-правового експертного дослідження:

- Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 року №51/95-ВР (у редакції від 16 жовтня 2020 року);
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII;
- Статут Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, затверджений постановою Президії Національної академії правових наук України від 27 вересня 2016 року № 98/1;
- Перелік платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форми власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 796 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 624 від 22 серпня 2018 р.).

III. Законодавчі та інші нормативно-правові джерела:

- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV;
- Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV;
- Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII;
- Закон України «Про заходи, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стабільності на ринку природного газу» від 14 липня 2021 року № 1639-IX;
- Закон України «Про внесення зміни до Закону України «Про ринок електричної енергії» від 8 липня 2022 року № 2371-IX;
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-XII;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами та Порядку відбору організаторів електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами» від 05 червня 2019 року № 499;
- Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії, затверджені постановою НКРЕКП від 27 грудня 2017 року № 1467;
- Порядок розподілу пропускнуої спроможності міждержавних перетинів, затверджений постановою НКРЕКП 03 квітня 2020 року № 763;

- Регламент організації та проведення електронного аукціону з продажу електричної енергії на Товарній біржі «Українська енергетична біржа», затвердженого протоколом біржового комітету ТБ «Українська енергетична біржа» від 20 червня 2019 року № 553 та погодженого Аукціонним комітетом з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами Протоколом № 1 від 25 червня 2019 року;

- Лист Мінекономрозвитку № 3304-04/33869-06 від 14 серпня 2019 року «Щодо зміни ціни у договорах постачання електричної енергії»;

- Рішення Господарського суду міста Києва від 14 грудня 2021 року у справі № 910/12667/21;

- Рішення Господарського суду Черкаської області від 11 червня 2019 року у справі № 925/150/19;

- Рішення Господарського суду Чернівецької області від 04 липня 2016 року у справі № 926/442/16,

- Рішення Господарського суду Запорізької області від 21 березня 2017 року у справі № 908/989/16.

IV. Науково-правове обґрунтування висновку

Питання. Чи відповідає вимогам чинного законодавства України здійснення виробниками експорту електричної енергії без проведення електронних аукціонів, передбачених пунктом 6 частини другої статті 66 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами та Порядку відбору організаторів електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами» від 05.06.2019 № 499?

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII (надалі – Закон) ринок електричної енергії функціонує на конкурентних засадах, крім діяльності суб'єктів природних монополій, з обмеженнями, встановленими цим Законом. Функціонування ринку електричної енергії здійснюється, зокрема, на принципах: добросовісної конкуренції, рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії, недискримінаційної участі в ринку електричної енергії, розвитку міждержавних перетинів з енергосистемами суміжних держав, співробітництва та інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях тощо.

До учасників ринку електричної енергії Закон відносить: виробника, електропостачальника, трейдера, оператора системи передачі, оператора системи розподілу, оператора ринку, гарантованого покупця та споживача, які провадять свою діяльність на ринку електричної енергії у порядку,

передбаченому цим Законом (пункт 96 частини першої статті 1 Закону в редакції Закону України № 2046-IX від 15 лютого 2022 року).

Статтею 1 Закону також передбачений **«зареєстрований учасник»** – суб'єкт господарювання, в тому числі нерезидент, який відповідає вимогам, визначеним порядком розподілу пропускнуї спроможності міждержавних перетинів, та уклав договір про участь у розподілі пропускнуї спроможності з аукціонним офісом (пункт 96-2 частини першої статті 1 Закону в редакції Закону № 1396-IX від 15 квітня 2021 року). Відповідно до пункту 20-1 статті 1 Закону **договір про участь у розподілі пропускнуї спроможності** – це договір, що врегульовує відносини в процесі набуття, використання, продажу, оплати та припинення фізичного права на використання міждержавного перетину.

Порядок розподілу пропускнуї спроможності міждержавних перетинів, що затверджений постановою НКРЕКП 03 квітня 2020 року № 763, визначає положення та умови розподілу пропускнуї спроможності міждержавних перетинів через перетини з Європейським Союзом та іншими державами; права та обов'язки зареєстрованих учасників, а також вимоги до участі в аукціонах; процес проведення аукціону; порядок виставлення рахунків та їх оплати; умови використання доходів від розподілу пропускнуї спроможності та ін.

Виробником електричної енергії є суб'єкт господарювання, який здійснює виробництво електричної енергії (стаття 1 Закону). **Право виробників електричної енергії на здійснення експорту електричної енергії** прямо закріплено у пункті 5 частини третьої статті 30 Закону.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт (експорт товарів) – це **продаж** товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» **експорт** товарів належить до **виду зовнішньоекономічної діяльності**. Зовнішньоекономічна діяльність визначена у статті 1 цього Закону як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

У статті 377 Господарського кодексу України також закріплено, що зовнішньоекономічною діяльністю є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою. Зовнішньоекономічна діяльність провадиться на принципах свободи її суб'єктів добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини,

здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законом, та рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

В юридичній літературі виокремлюють дві форми здійснення зовнішньоекономічної діяльності: договірну та здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, зовнішньоекономічні відносини щодо експорту (імпорту) товарів, виконання робіт, надання послуг здійснюється шляхом укладання договору¹. Відповідно до статті 626 Цивільного кодексу України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

У відповідності до частини першої статті 382 Господарського кодексу України суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укласти будь-які зовнішньоекономічні договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України. У статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначено, що **зовнішньоекономічний договір (контракт)** – це домовленість двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Експортно-імпортні операції виступають одним із найпоширеніших видів зовнішньоторговельних операцій, що здійснюються на розрахунковій основі між їх безпосередніми учасниками (контрагентами різних країн)². Такі операції здійснюються **шляхом укладання експортно-імпортного контракту** (різновиду зовнішньоекономічного договору). При цьому, оскільки експортні (імпортні, реекспортні, реімпорти) операції належать до операцій купівлі-продажу товарів³, експортно-імпортний контракт має природу договору міжнародної купівлі-продажу товарів⁴.

В юридичній літературі договір міжнародної купівлі-продажу товарів визначається як договір, за яким одна сторона – продавець, постачальник, що є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності однієї країни, передає або зобов'язується передати майно (товар, що є кінцевою продукцією), повністю або частинами з вивезенням за кордон у власність другій стороні – покупцеві, що є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності іншої країни, який приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму. **Вказаний договір має таку саму юридичну характеристику, як і договір внутрішньої купівлі-продажу, тобто є двостороннім,**

¹ Господарське право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін.; за ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. Харків: Право, 2005. С. 367 (384 с.)

² Грушинська Н.М. Зовнішньоторговельні операції. Київ: ДАУ, 2014. С. 27. (260 с.)

³ Міжнародні комерційні угоди та розрахунки: нормативно-правове регламентування: навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. С. 10. (773 с.)

⁴ Зовнішньоекономічна діяльність: конспект лекцій / укл. Данильченко Є.П., Островський І.А., Шекшуєв О.А. Харків: ХНАМГ, 2009. 124 с. URL: http://eprints.kname.edu.ua/11702/1/Лекції_ЗЕД_ГОТ%2С_ТУР.pdf.

оплатним та консенсуальним⁵. Так, за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму (стаття 655 Цивільного кодексу України).

Договір міжнародної купівлі-продажу є двостороннім, оскільки права та обов'язки за договором мають обидві сторони: продавець зобов'язується передати покупцеві певне майно у власність і вправі вимагати сплатити за це зумовлену договором суму грошей; покупець вправі вимагати передачі йому купленого майна, якщо продавець ухиляється від передачі проданої речі. Двосторонній характер договору купівлі-продажу визначає і взаємообумовленість зобов'язань сторін⁶.

Водночас, у порівнянні з договором купівлі-продажу у внутрішньому обігу, договір міжнародної купівлі-продажу має низку важливих юридичних особливостей. Вони знаходять прояв у статусі суб'єктів (сторін) і формі договору, в його умовах, а також у способах вирішення спорів між ними, що виникають внаслідок невиконання умов договору⁷.

Виходячи з цього, до експортно-імпортних контрактів застосовуються загальні положення про договори купівлі-продажу, що підтверджується і вітчизняною судовою практикою (наприклад, рішення Господарського суду Черкаської області від 11 червня 2019 року у справі № 925/150/19; рішення Господарського суду Чернівецької області від 04 липня 2016 року у справі № 926/442/16, Рішення Господарського суду Запорізької області від 21 березня 2017 року у справі № 908/989/16).

Відповідно до частини першої статті 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до цього та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. У частині другій статті 278 Господарського кодексу України передбачено, що правові умови організації та здійснення купівлі-продажу електричної енергії, у тому числі проведення розрахунків, встановлюються Законом України «Про ринок електричної енергії».

Отже, законодавчі основи договірного забезпечення функціонування ринку електричної енергії, у тому числі під час здійснення її експорту-імпорту, закріплені в положеннях Закону України «Про ринок електричної енергії». Так, відповідно до статті 4 Закону учасники ринку електричної енергії провадять свою діяльність на ринку електричної енергії **на договірних засадах**. Перелік видів договорів, які укладаються для

---

⁵ Дерев'яно Б.В. Щодо поняття договору міжнародної купівлі-продажу. *Судова практика*. 2009. № 2. С. 26-27. (С. 22-28)

⁶ Дерев'яно Б. В. Відмежування договору міжнародної купівлі-продажу від інших договорів. *Вісник Інституту економіко-правових досліджень*. 2010. № 1. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28488/10-Derevyanko.pdf?sequence=1>.

⁷ Там само.

забезпечення функціонування ринку електричної енергії, наведено у частині другій цієї статті, а саме:

1) двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії (двосторонній договір);

2) про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку;

3) про купівлю-продаж електричної енергії на ринку «на добу наперед»;

4) про купівлю-продаж електричної енергії на внутрішньодобовому ринку;

5) про участь у балансуєчому ринку;

6) про врегулювання небалансів;

7) про надання послуг з розподілу;

8) про надання послуг з передачі;

9) про надання допоміжних послуг;

10) про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління;

11) про приєднання до системи передачі;

12) про приєднання до системи розподілу;

13) про участь у розподілі пропускної спроможності;

14) про постачання електричної енергії споживачу;

15) про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг;

16) про постачання електричної енергії постачальником "останньої надії";

17) про надання послуг комерційного обліку електричної енергії;

18) про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом;

18¹) про купівлю-продаж електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку;

19) інші договори, передбачені відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії.

При цьому статтею 1 Закону встановлено, що **двосторонній договір** – це договір купівлі-продажу електричної енергії, укладений між двома учасниками ринку поза організованими сегментами ринку, крім договору постачання електричної енергії споживачу.

Укладення учасниками ринку двосторонніх договорів купівлі-продажу електричної енергії складає окремий (неорганізований) сегмент ринку електричної енергії (див.: Лист Мінекономрозвитку № 3304-04/33869-06 від 14 серпня 2019 року «Щодо зміни ціни у договорах постачання електричної енергії»; рішення Господарського суду міста Києва від 14 грудня 2021 року у справі № 910/12667/21).

Закон у частині четвертій статті 16 також оперує терміносполученням **«договори експорту-імпорту електричної енергії»**: «При застосуванні заходів, що вживаються у разі порушення безпеки постачання електричної

енергії, не має допускатися дискримінація між договорами купівлі-продажу електричної енергії в межах України та договорами експорту-імпорту електричної енергії».

Проте звертаємо увагу, що як окремий вид договорів, які укладаються для забезпечення функціонування ринку електричної енергії, договори експорту-імпорту електричної енергії у статті 4 Закону не передбачені. Тож, зважаючи на юридичну та економічну сутність експортно-імпортних операцій (купівля-продаж товарів), про що зазначалося вище, правова природа «експортно-імпортних» договорів розкривається через відповідні юридичні ознаки договорів купівлі-продажу.

Крім цього, Закон передбачає, що виробники продають та купують електричну енергію на ринку електричної енергії відповідно до положень цього Закону, правил ринку, правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії (абзац перший частини другої статті 30 Закону).

Згідно з частиною третьою статті 30 Закону **виробники мають право на вільний вибір контрагента за двостороннім договором, своєчасне та у повному обсязі отримання коштів за продану ними електричну енергію відповідно до укладених договорів на ринку електричної енергії та за допоміжні послуги.** Виробники мають й інші права, передбачені законодавством та укладеними ними договорами.

Відповідно до частини четвертої статті 30 Закону **виробники зобов'язані, зокрема:**

1) дотримуватися ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії;

2) укладати договори, які є обов'язковими для здійснення діяльності на ринку електричної енергії, та виконувати умови цих договорів;

3) надавати повідомлення про **договірні обсяги купівлі-продажу електричної енергії за укладеними двосторонніми договорами, у тому числі імпортованої та експортованої електричної енергії, у порядку, визначеному правилами ринку, та інші.**

Останнє наведене положення статті 30 Закону підтверджує твердження, що експорт електричної енергії опосередковується укладанням зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу.

Право виробників електричної енергії здійснювати купівлю-продаж електричної енергії за двосторонніми договорами передбачено також частиною першою статті 66 Закону, згідно з якою купівлю-продаж електричної енергії за двосторонніми договорами здійснюють виробники, електропостачальники, оператор системи передачі, оператори систем розподілу, трейдери, гарантований покупець, оператори установок зберігання енергії та споживачі.

Також згідно з пунктом 2.2 глави II «Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії», затверджених постановою НКРЕКП № 1467 від 27 грудня 2017 року, при провадженні ліцензованої діяльності ліцензіат (авт. – виробник) повинен дотримуватися організаційних вимог, визначених даним пунктом, зокрема (але не виключно): здійснювати купівлю-продаж електричної енергії за двосторонніми договорами та на організованих сегментах ринку електричної енергії відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» та нормативно-правових актів, що забезпечують функціонування ринку електричної енергії.

Таким чином, законодавець, дозволивши виробникам здійснення експортно-імпортних операцій на ринку електричної енергії, відніс останні до числа тих, що здійснюються на підставі укладених двосторонніх договорів. Іншого виду договорів за участі зареєстрованих учасників Законом не встановлено.

Згідно з частиною першою статті 639 Цивільного кодексу України договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом.

Так, у частині другій статті 66 Закону визначено, що учасники ринку мають право вільно обирати контрагентів за двосторонніми договорами, укладати ці договори у довільній формі та на умовах, що визначаються за домовленістю сторін, з урахуванням таких обмежень, зокрема:

виробники мають право продавати електричну енергію за двосторонніми договорами, крім обсягів, які відповідно до норм цього Закону підлягають обов'язковому продажу на ринку «на добу наперед» (пункт 1 частини другої статті 66);

виробники електричної енергії (крім виробників електричної енергії, яким встановлено «зелений» тариф, та виробників електричної енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку) здійснюють продаж електричної енергії за двосторонніми договорами виключно на електронних аукціонах, порядок проведення яких затверджується Кабінетом Міністрів України (пункт 6 частини другої статті 66).

Наведений пункт 6 частини другої статті 66 Закону викладений в редакції Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про ринок електричної енергії» від 8 липня 2022 року № 2371-IX щодо врегулювання відносин з продажу електричної енергії виробниками електричної енергії за двосторонніми договорами.

Зміни були внесені з метою забезпечення рівних умов реалізації електричної енергії за двосторонніми договорами для суб'єктів державного та приватного секторів економіки і підвищення прозорості та конкурентоспроможності ринку двосторонніх договорів та продовження терміну обов'язкового продажу електроенергії її виробниками виключно на

електронних аукціонах до 1 квітня 2023 року⁸, що було запроваджено **Законом України від 14 липня 2021 року № 1639-IX «Про заходи, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стабільності на ринку природного газу».**

Отже, відповідно до чинного законодавства України продаж електричної енергії за укладеними виробниками двосторонніми договорами (крім тих виробників, яким встановлено «зелений» тариф та виробників електричної енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку) має здійснюватися шляхом проведення електронних аукціонів, тобто **конкурентним аукціонним способом.**

Поява аукціонної купівлі-продажу товарів у сфері господарювання є важливою складовою для розвитку ринкової економіки, адже аукціонний товарообіг допомагає убезпечити ринок від зростання рівня тіньової економіки шляхом утворення конкурентного середовища при проведенні торгів, а також зменшити ризик змови у галузі державних закупівель⁹.

Аукціон електричної енергії являє собою централізовану форму організації конкурентних торгів електроенергією, що публічно проводяться на регулярній основі розпорядником аукціону (оператором ринку) за дорученням і від імені учасників аукціону відповідно до прийнятих ними правил проведення торгів аукціону. Учасниками торгів аукціону є суб'єкти товарного ринку електроенергії, які володіють необхідними ресурсами, наданими аукціону і розміщеними аукціоністом для проведення торгів, та мають доступ до передавальних і розподільних електричних мереж задля фізичного виконання результатів торгів аукціону¹⁰.

У ст. 650 Цивільного кодексу України та статті 185 Господарського кодексу України лише згадується про можливість укладання договорів на аукціонах. Відповідно до частини четвертої статті 656 Цивільного кодексу України до договору купівлі-продажу, що укладається на організованих ринках капіталу та організованих товарних ринках, конкурсах, аукціонах (публічних торгах), договору купівлі-продажу валютних цінностей і договорів купівлі-продажу фінансових інструментів, укладених поза організованим ринком, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено законом про ці види договорів купівлі-продажу або не впливає з їх сутності.

⁸ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ринок електричної енергії» щодо врегулювання питань продажу електричної енергії виробниками електричної енергії за двосторонніми договорами». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1252072>

⁹ Молчанова М. Є. Історичний розвиток законодавства України у галузі аукціонного обігу товарів. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/1023-istorichnij-rozvitok-zakonodavstva-ukrajini-u-galuzi-auktsionnogo-obigu-tovariv.html>.

¹⁰ Hunt S., Shuttleworth G. *Competition and Choice in Electricity*. Wiley, 1996. (цит.: за Стрелкова Г.Г., Стрелков М.Т., Батюта К.В. *Форми організації конкурентної торгівлі на оптовому ринку електричної енергії на добу наперед. Енергетика. Екологія. Людина.* URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/36865/1/P.81-86.pdf>).

Тож у систематиці аукціонних торгів виокремлюються примусові, добровільні аукціони, а також ті, що проводяться на виконання вимог законодавства¹¹. Електронні аукціони з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами віднесемо до останнього виду аукціонів, в проведення яких закладено принцип обов'язковості.

Механізм організації та проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами визначений спеціальним Порядком, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 року № 499. До цього Порядку постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 року № 983 внесені зміни, які Міністерство енергетики прокоментувало так: відтепер виробники електричної енергії, незалежно від форми власності (окрім тих виробників, яким встановлено «зелений» тариф та виробників електричної енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку), здійснюють продаж електричної енергії за двосторонніми договорами виключно на електронних аукціонах. Нові правила стимулюватимуть і виробників, і споживачів зосереджуватись на довгострокових контрактах. Споживачі отримуватимуть електроенергію за стабільною ціною упродовж тривалого періоду, виробники – можливість фінансового збалансування підприємств та реалізацію довгострокових планів розвитку компаній¹².

Вказаний Порядок № 499 визначає механізм організації та проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами:

виробниками електричної енергії – державними підприємствами, а також господарськими товариствами, частка держави у статутному капіталі яких становить 50 відсотків та більше, господарськими товариствами, у статутному капіталі яких 50 відсотків та більше акцій (часток, паїв) належать іншим господарським товариствам, акціонером яких є держава і володіє в них контрольним пакетом акцій, дочірніми підприємствами, представництвами та філіями таких підприємств і товариств, комунальними унітарними підприємствами, юридичними особами, у статутному капіталі яких 50 відсотків та більше акцій (часток) належить комунальному підприємству або територіальній громаді, дочірніми підприємствами таких підприємств або юридичних осіб;

іншими, ніж визначені підпунктом 1 цього пункту, виробниками електричної енергії (крім виробників, яким встановлено “зелений” тариф, та виробників електричної енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку), – до 1 квітня 2022 р.;

¹¹ Молчанова М. Є. Правові особливості аукціонного товарообігу в порівняльно-історичній ретроспективі. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/1019-pravovi-osoblivosti-auktsionnogo-tovaroobigu-v-porivnyalno-istorichnij-retrospektivi.html>.

¹² Затверджено порядок обов'язкового продажу електроенергії виробниками виключно на електронних аукціонах (новина за 22.09.2022 року). URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article;jsessionid=5E732AFB85441AD99A9482BD190188D2.app1?art_id=245580125&cat_id=35109.

іншими учасниками ринку електричної енергії, які мають намір продати електричну енергію відповідно до умов електронних аукціонів.

У цьому Порядку **електронний аукціон** визначений так: аукціон, який проводиться в електронній торговій системі організатором аукціону у формі одностороннього аукціону або двостороннього безперервного аукціону. **Односторонній аукціон** – аукціон, у торгах за яким може брати участь лише один продавець, що є ініціатором аукціону, та необмежена кількість покупців за умови дотримання ними вимог регламенту аукціону; технологія проведення аукціону (на підвищення ціни, на зниження ціни, з уторговуванням ціни – з можливістю підвищення та зниження ціни) визначається аукціонним комітетом. **Двосторонній безперервний аукціон** – аукціон, у торгах за яким одночасно може брати участь необмежена кількість продавців і покупців за умови дотримання ними вимог регламенту аукціону.

Згідно з підпунктом 2-1 пункту 3 цього Порядку **двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії** – договір купівлі-продажу електричної енергії, примірна форма якого затверджена аукціонним комітетом, що укладається за результатами аукціону між продавцем та покупцем, крім договору постачання електричної енергії споживачу.

Відповідно до підпункту 16 Порядку **продавець** – учасник ринку електричної енергії, а саме:

виробник електричної енергії – державне підприємство, а також господарське товариство, частка держави у статутному капіталі яких становить 50 відсотків та більше, господарське товариство, у статутному капіталі якого 50 відсотків та більше акцій (часток, паїв) належить іншим господарським товариствам, акціонером яких є держава і володіє в них контрольним пакетом акцій, дочірне підприємство, представництво та філія таких підприємств і товариств, комунальне унітарне підприємство, юридична особа, у статутному капіталі якої 50 відсотків та більше акцій (часток) належить комунальному підприємству або територіальній громаді, дочірне підприємство таких підприємств або юридичних осіб;

інший, ніж визначені абзацом другим цього підпункту, виробник електричної енергії (крім виробників, яким встановлено “зелений” тариф, та виробників електричної енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку), який здійснює продаж електричної енергії за двосторонніми договорами виключно на електронних аукціонах тимчасово, до 1 квітня 2022 р.;

інший учасник ринку електричної енергії, який має намір продати електричну енергію відповідно до умов аукціону.

Окрім зазначеного Порядку, електронні аукціони з продажу електричної енергії на ринку двосторонніх договорів проводяться відповідно до Регламенту організації та проведення електронного аукціону з продажу електричної енергії на Товарній біржі «Українська енергетична біржа», затвердженого протоколом біржового комітету ТБ «Українська енергетична біржа» № 553 від 20 червня 2019 року та погодженого Аукціонним комітетом

з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами Протоколом № 1 від 25 червня 2019 року.

Згідно з Регламентом предметом аукціонів є електрична енергія, тобто енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу.

Аукціони проводяться за допомогою Програмного продукту «Біржова електронна торгова система» у версії «Electric Power», який в розумінні положень Порядку (авт. – Порядок № 499) є електронною торговою системою.

Примірна форма двостороннього договору купівлі-продажу електричної енергії затверджується Аукціонним комітетом.

Виходячи з викладеного, за своєю правовою природою договір купівлі-продажу електричної енергії, укладений за участі виробника та зареєстрованого учасника (нерезидента) і предметом якого є експорт електричної енергії, є тотожним двосторонньому договору купівлі-продажу, укладення якого передбачено положеннями частини другої статті 66 Закону, що визначає способом його укладання участь у електронних аукціонах в порядку, встановленому законодавством.

Принагідно зазначимо, що за інформацією Української енергетичної біржі, Україна експортує до Європи електричну енергію потужністю в 210 МВт, зробивши рішучі кроки на шляху до лібералізації та розвитку сектору електроенергетики. Серед основних успіхів у цьому напрямі став поділ оптового ринку електроенергії на 4 сегменти, що дозволяє виробникам, постачальникам, трейдерам та іншим учасникам ринку здійснювати більш варіативну торгівлю товаром. Одним з обов'язкових елементів для здійснення імпорту та експорту електричної енергії є централізовані біржі. Саме останні дозволяють учасникам ринку реалізовувати електроенергію за зрозумілими та справедливими умовами, а також допомагають сформувати ринкову вартість на товар¹³. За інформацією О. Зеркаль, наприкінці червня-початку липня цього року Укренерго провела перший аукціон для експорту електроенергії в ЄС. За перші шість днів на цих поставках Україна заробила близько 86 млн грн, реалізувавши 14 400 МВт-год.¹⁴

Відповідно до інформації, розміщеної на офіційному вебсайті НЕК «УКРЕНЕРГО» Україна наразі експортує до Європи електричну енергію потужністю в 460 МВт, до Молдови – потужністю 200 МВт.

¹³ Особливості міжнародної торгівлі електроенергією (новини за 29.06.2022 року). URL: <https://www.ueex.com.ua/presscenter/news/osoblivosti-mizhnarodnoi-torgivli-elektroenergiyu/>.

¹⁴ Європа почала купувати українську електроенергію. Чому це важливо і скільки можна на цьому заробити (новини за 04.07.2022 року). URL: <https://forbes.ua/inside/rumuniya-vpershe-kupila-ukrainsku-elektroenergiyu-chekayut-postavok-slovachchina-i-ugorshchina-skilki-ukraina-mozhe-zarobiti-na-eksporti-v-es-poyasnyue-olena-zerkal-04072022-6957>

V. Загальні висновки за підсумками проведеного дослідження

За результатами дослідження встановлено, що здійснення виробниками експорту електричної енергії без проведення електронних аукціонів, передбачених пунктом 6 частини другої статті 66 Закону України «Про ринок електричної енергії» та постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 499 «Про затвердження Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами та Порядку відбору організаторів електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами» не відповідає вимогам чинного законодавства України.

Доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді

В. Я. Настюк

Директор НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташича НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор

В. С. Батиргарєва

Підпис <i>В. С. Батиргарєва</i>
засвідчую <i>В. Я. Настюк</i>
Інспектор ВК <i>Грещук</i>
«12» 08 2019
Р.